

Euroopa Liit räägib sinu keeles

Autor: Heli Lehtsaar-Karma

Euroopas valitseb tõeline keelte paabel. Kuid hoolimata sellest, kas kõne all on väikese kõnelejate arvuga keeled, nagu eesti või malta keel, või inglise keel, mida räägivad sajad miljonid, saavad inimesed Euroopa Liidu asutustega suhelda oma emakeeles.

Miks see võimalus on oluline ja mispärast peaks siiski ka võõrkeeli õppima, räägib intervjuus õiguskantsler Ülle Madise.

Millistes võõrkeeltes te vabalt suhtlete?

Tõeliselt vabalt räägin ainult emakeeles, kui tõsiselt mõtlen, mida keele vabalt valdamine tähendab. Minu jaoks tähendab see sõnavali- kut peenimaid nüansse arvestades, loodan, et eesti keeles ma seda suudan. Võõrkeeleoskuse kohta saan öelda, et oskan saksa, inglise, vene ja piiratud määral prantsuse keelt.

Millist neist keeltest oli kõige keerulisem õppida?

Mulle on keeled alati meeldinud ja üpris hõlpsasti ka külge jäänud. Saksa keel on mu esimene võõrkeel ja selles saavutasin omal käel suure huviga õppides päris hea taseme. Inglise keel on võrreldes saksa keelega mulle võõram, just eri väljendite tähendusvariantide tunnetamise mõttes.

Euroopa Liidu üks põhimõte on mitmekeelsus ning sellest tuleneb ka EL-i kodanike õigus küsida EL-i asutustelt infot ja saada vastus oma emakeeles. Miks on see võimalus oluline?

Ühelt poolt sellepärast, et inimene saaks täpselt aru, mis on Euroopa Liidu õigusaktides kirjas – emakeeles on mõistmine enamasti lihtsam. Ilmselt küsitakse palju näiteks EL-i kodanike liikumisvabaduse kohta: kui tahetakse minna teise riiki elama või õppima, siis mida selleks peab tegema? Kui Eesti inimesed saavad neile küsimustele oma emakeeles lihtsa ja selge vastuse kas Euroopa Komisjoni Eesti esindusest või Europarlamendi esindusest, siis see aitab neid õigusi, mis EL-i kodanikele on ette nähtud, päriselt kasutada.

Teiseks tehakse Euroopa keeltes lihtsasti mõistetavaid kokkuvõtteid õigusaktidest ja kohtulahendeist. See on oluline, sest nii aidatakse keeli elus hoida ja arendada.

Mitmekeelsus on otsekui liigirikkus – mida EL rahvuskeelte kaitseks veel teeb või peaks tegema peale selle, et võimaldab oma asutustega rahvuskeeles suhelda?

Kõikides EL-i organites – nii kohtus, nõukogus, komisjonis kui ka parlamendis – on tagatud tõlge 24 Euroopa Liidu ametlikku keelde. Tõlgitakse nii kirjalikke tekste kui ka nõupidamistel peetavaid sõnavõtte. See on oluline, sest kõikide riikide ministrid ei pruugi vallata inglise, prantsuse või saksa keelt, kuid nad saavad oma mõtteid emakeeles väljendada ja professionaalsed tõlgid tõlgivad nii, et kõik saavad ühtemoodi aru.

Väikekeelte seisukohast on oluline ka as-

Ülle Madise leiab, et peaksime lisaks eesti keelele oskama vähemalt inglise ja vene ning seejärel saksa või prantsuse keelt. See on kasulik nii oma mõttemaailma arendamiseks kui ka tööalaselt.

Foto: Kaido Haagen

jaolu, et neid keeli teadvustatakse – see keel ja seda kõnelev rahvas on olemas.

Euroopa Liidu õigusaktid tõlgitakse kõikidesse EL-i ametlikesse keeltesse, seega kas võime öelda, et EL-is käib õigusloome 24 keeles? Kui jah, siis kas see on pigem hea või muudab asja keerulisemaks?

See on väga hea, ja kui peaks tekkima kahtlusi sõnastuses, siis on võimalik eri versioone võrrelda. Nii EL-i kui ka Eesti õigusloome probleem on hoopis selles, et norme ei panda selgelt kirja. Vahel ei teata, mida tahetakse öelda, vahel ei suudeta kokkuleppele jõuda, kuidas üks või teine asi peaks olema, ning siis jäetakse sõnastus õhku, lootuses, et elu paneb asja paika. See pole aga õige. Inimene peab aru saama, mida seadus talle ütleb, mida ta peab tegema ja mida ei tohi teha.

Mida arvate inglise keele üha suuremast rollist kogu maailmas? On see hea, et suhtlemisel eelistatakse inglise keelt, või on see hakanud halvasti mõjuma inglise keelele endale?

Meenub George Orwelli 1945. aastal kirjutatud artikkel, kus ta kurdab inglise keele allakäigu pärast. Kusjuures mitte niivõrd seetõttu, et inglise keel oli juba siis *lingua franca* ehk enim levinud võõrkeeles suhtlemise keel, vaid selle tõttu, et inglise keele emakeelena kõnelejad hakkasid seda kasutama halvasti – tuimalt, bürookraatlikult või hoopis targutleva sõnavahuna. Nii et ühelt poolt on keelele auasi, kui seda peaaegu üle maailma kõnelatakse, aga halb, kui keel seetõttu vaesub ka oma kodumaal.

Euroopa Ülemkogu kutsus 2002. aastal Barcelonas üles parandama laste ja noorte keelteoskust ning õpetama neile juba varases eas lisaks emakeelele kahte võõrkeelt. 15 aastat hiljem näitab statistika, et vaid

11 liikmesriigis õpib üle 80% lastest koolis vähemalt kahte võõrkeelt, ülejäänud riikides on kahe keele õppijate osakaal tunduvalt väiksem. Miks see nii on?

Üleskutse oli õige, aga võib-olla on tulemuste saavutamiseks liiga vähe aega mööda läinud? Võib ka arvata, et inglise keele oskusega saab kõikjal läbi, kuid see pole nii.

Eestis on koolides keelte õpetamisega olukord päris hea, kuigi nii minu lapsepõlves kui ka praegu on näiteks saksa keele rühmad väiksemad kui inglise keele omad. Nüüd on võimalused õnneks laiemad, koolides õpetatakse lisaks inglise, saksa, prantsuse ja vene keelele teisi keeli, näiteks jaapani ja hiina keelt, see on väga hea.

See, et oleme eestlased ja räägime eesti keelt, on suur õnn, mitte puue.

Olete öelnud, et eesti keele kasutamine kõikidel elualadel on põhiseaduse nõue: riigikeelena, rahvuse olulise määratlejana, kultuuri lahutamatu osana. Samas on vahel kuulda arvamusi, et eesti keeles ei saa end nii hästi väljendada kui inglise keeles ning seetõttu eelistatakse inglise keeles kirjutada-rääkida ja laulusõnu luua. Mida teie sellest arvate?

Oma teadmiste ja kogemuste pinnalt ei saa ma sellega nõustuda. Eri keeltes mõeldakse ja tunnetatakse maailma eri moodsust ja tunnetatakse maailma eri moodsust ning see on tohutu väärtus. Marju Lepajõe ütles mu meelest õigesti, et maailm ägab üheülbastumise all – ühetaolisus ja igavus on probleem.

See, et oleme eestlased ja räägime eesti keelt, on suur õnn, mitte puue. Näiteks paljud

sotsiaalteadlased väidavad, et kogu teadus käib inglise keeles, sh terminoloogia, ja seetõttu ei saa nad eesti keeles artikleid kirjutada. Minu meelest on eesti keel nüansirikas ja tohutult värviline. Võib-olla on asi selles, et inimesed arvavad, et tõlkimine on ühe sõna asendamine sellesama sõna vastega teises keeles. See ei ole tõlkimine! Tõlkimine on ühes keeles väljendatud mõtte või tunde edasiandmine teises keeles. Selline tegevus on minu meelest hästi huvitav, tõeline aju-gümnaastika.

Arvan, et lisaks eesti keelele on vaja osata vähemalt inglise ja vene ning seejärel saksa või prantsuse keelt. See on kasulik nii oma mõttemaailma arendamiseks kui ka tööalaselt. Näiteks tööasjus välismaal viibides ja Eesti huve esindades olen märganud, et kui arutatakse mõnda teemat, siis lisaks inglise keeles vestlevatele inimestele tekivad rühmad, kes lahkavad sama asja saksa keeles. Kuna ma oskan saksa keelt, on see andnud võimaluse nendega liituda ja Eesti huvide eest edukalt seista.

Olete selge keele patroon ja öelnud, et selge keel on hoolivuse märk. Mida sellega silmas peate?

Seda, et sa siiralt tahad, et teine inimene saaks aru, mida sa talle ütled, ega peaks end tundma alaväärsena, saati siis raiskama oma energiat sinu peale vihastamiseks. Kui ametnik ajab segast juttu, siis inimene ei kurvasta või vihasta ainult tema peale, vaid kogu Eesti riigi peale ja see on topelt patt.

Mulle teeb heameelt, et meie ametkonnal on tekkinud püüdlus selguse suunas. Kümnekond aastat tagasi polnud ka püüdlust, sest tundus, et õige õigusteadus peabki olema tavakeelest kaugel ja segane, sellest ei peagi aru saama. Samuti tundus ametnikele, et lihtsam on korrata seaduse teksti, selmet vastata küsimusele, mille inimene päriselt esitas.

Seadused ja muud õigusaktid peaksid olema sõnastatud selliselt, et neist saaks aru ka õigushariduseta inimene. Ometi need Eestis sageli seda pole. Mida saaks olukorra muutmiseks teha ja kas aja jooksul on ilmnenud paranemise märke?

Leidub häid ja halbu näiteid, üldistada ma ei tahaks. Hiljuti sattusin koolieelse lasteasutuse seaduses normi peale, mis oli nii selge, et saime seda kirjas lapsevanemale kasutada. Jutt on lasteaias- ja lapsehoiukohtade saamise tingimustest. Lause on küll pikk ja sisaldab mitut tingimust alates elukohanõudest, aga on inimesele, kelle õiguste ja kohustuste kohta seadus käib, arusaadav. Paraku pean ütleva, et näiteid, kus norm kohustab meid kõiki, ent sellest ei loe välja, milleks täpselt, on palju rohkem. Lihtne mõte antakse edasi eluvõõraste terminite ja arvukate tummade viidetega paragrahvidele kuskil mujal.

Euroopa keeltepäeva üks eesmärke on julgustada inimesi võõrkeeli õppima. Mis keelt praegu õpite või tahaksite õppida?

Tahaksin õppida, aga aega ei ole, nii et pigem lihvinn neid keeli, mida juba oskan. Saksa ja inglise keeles uue õppimiseks loen eriala- ja ilukirjandust ning jälgin meediat, vene keele oskust säilitan ennekõike filme ja iluuisutamist vaadates-kuulates.

Rita Niineste.

Foto: erakogu

Kolm küsimust tõlkijale

Euroopa Komisjoni kirjaliku tõlke peadirektoraat on maailma suurim tõlketalitus, mille eesti keele tõlkeosakonnas töötab 53 tõlkijat. Üks neist, kes Brüsselis kirja pandut eesti keelde ümber paneb, on pikaajalise kogemusega tõlkija Rita Niineste.

1. Millised on kolm peamist oskust või isikuomadust, mida tänapäeva tõlkija vajab?

Vajaminevad oskused ja isikuomadused sõltuvad mõnevõrra sellest, kas tõlkija töötab peamiselt omaette, nagu näiteks ilukirjanduse tõlkijad seda sageli teevad, või siis suures organisatsioonis, nagu Euroopa Komisjoni tõlkijad.

Viimasel juhul peab kindlasti arvestama sellega, et tõlkimine on meeskonnatöö ning hea tõlke valmistamiseks osalevad peale tõlkija enda ka teised tõlkijad, toimetajad, juristid, korrektorid jt. Samuti on tänapäeval järjest olulisem mitmesuguste tõlkeprogrammide ja IT-lahenduste kasutamise oskus, seda eriti näiteks õigusaktide ja tehniliste tekstide puhul, kus on palju korduvväljendeid ja erialakeelt. Kõige tähtsam aga, olenemata sellest, mida, kus ja milleks tõlgitakse, on sihtkeele meisterlik valdamine, et tõlkija suudaks edasi anda lähteteksti kõiki nüansse, peensusi ja varjundeid nii, et originaal tõlke alt välja ei paistaks ja tekst kõlaks igast küljest sihtkeelele omaselt. Jaan Kaplinski on öelnud, et keel on meie esivanemate looming. Tõlkija loob muu hulgas alati ka järeltulevate põlvete keelt. See on suur vastutus.

2. Mis vahe on tõlkijal ja tõlgil?

Tõlkija teeb kirjalikku tõlget, tõlk suulist.

3. Kas teemad, mis Euroopa Komisjonis tõlkimist vajavad, on tõlkijate vahel valdkondade kaupa ära jagatud (näiteks üks tõlkija tegeleb majandus-, teine meditsiiniteemaga)?

Väga kitsas spetsialiseerumine ei ole Euroopa Komisjoni tõlkeosakonnades tavaks, sest tihti on tarvis liikuda korraka mitme valdkonna vahel, asendada puuduvat inimest või tulla toime järsult suurenenud töökoormusega, mis ei võimalda tegeleda ainult endale sobiva teemaga. Laias laastus on komisjoni töövaldkonnad siiski eesti keele osakonna kahe tõlkerühma vahel ära jagatud. See tähendab, et esimene rühm tõlgib näiteks eelarve, justiits- ja siseküsimuste ning rahandusteemadega seotud tekste, teine aga põllumajandusküsimusi ja mitmesuguseid tehnilisi valdkondi. On ka palju kattuvaid teemasid. Kulla hinnaga on iga keeleosakonna jaoks need inimesed, kes peale tõlkimise tunnevad süvasemal veel mõnda ainevaldkonda, nagu keemia, lennundus, geneetika, pangandus jms.

Osale Euroopa keeltepäeva üritustel!

Alates 2001. aastast tähistatakse igal aastal 26. septembril Euroopa keeltepäeva. Selle eesmärk on rõhutada eri keelte õppimise tähtsust nii koolis kui ka väljaspool kooli, et suurendada mitmekeelsust ja kultuuridevahelist mõistmist. Keeltepäeva ja üleeuroopaliste ürituste kohta leiab palju huvitavat infot keeltepäeva kodulehelt <https://edl.ecml.at>.

Keeltepäeval toimuvad üle Euroopa mitmesugused üritused, Eestis korraldab neid Euroopa Komisjoni Eesti esindus. Teadmisi saab proovile panna nii keeleteemalises digimängus kui ka raadiomängus, lisaks saab teha tutvust paljude võõrkeeltega. Võimalus võita auhindu! Täpsem info Euroopa Komisjoni Eesti esinduse kodulehelt ec.europa.eu/estonia/events.

Keeltekohvik Kuressaares

24. septembril kell 14.30 saab Kuressaare kultuurikeskuses (Tallinna 6) osaleda 15-minutilistes tasuta lühitundi-

des, kus saab tutvuda paljude Euroopa Liidu ametlike keelte ning ka näiteks hiina ja gruusia keelega.

Lõbus digimäng „Minu Euroopa“

Euroopa keelele pühendatud digimängus saab osaleda kuni 26. septembrini. Viktoriinis läbitakse 27 Euroopa Liidu riiki kindlas järjekorras ja iga riigi keele kohta tuleb vastata valikvastusega küsimusele. Mängida saab nii individuaalselt kui ka koos klassiga.

Raadiomäng

25.–26. septembril saab Vikerraadio kodulehel mängida äraarvamismängu, kus Tallinna Euroopa Kooli lapsed ja õpetajad loevad 15 keeles lõiku lasteraamatust „Alice Imedemaal“. Kuulajad peavad ära arvama, milliste keeltega on tegu. Mängu saab mängida 25. septembri hommikul kella 7.00-st kuni 26. septembril kella 19.00-ni.

Raamatunäitus „Alice Imedemaal“

Euroopa Komisjoni esindustes üle Euroopa on saanud tavaks koguda tuntud lasteraamatuid eri keeltes ja neid rändnäitustel vaatamiseks välja panna. Eestisse jõudis sel aastal Lewis Carrolli raamat „Alice Imedemaal“ rohkem kui 30 keeles. Raamatud on väljas 7.–22. septembril Eesti Lastekirjanduse Keskuses, 24. septembril Kuressaare Kultuurikeskuses, 26. septembril, 4. ja 6. oktoobril Estonia teatris etenduse „Alice Imedemaal“ külalstajatele.

Tõlkevõistlus „Juvenes Translatores“

26. novembril toimub Euroopa Komisjoni korraldatav iga-aastane tõlkevõistlus „Juvenes Translatores“, kuhu koolid saavad registreeruda kuni 20. oktoobrini. Veebis toimuv tõlkevõistlus on mõeldud 2003. aastal sündinud õpilastele.

Eelmisel aastal toimus keeltekohvik Võrus Stedingu kohvikus, kus sai tutvuda ka ungari keelega.

Foto: erakogu

Kas teadsid?

Euroopa Liidus on 24 ametlikku keelt. Kehtib keelte võrdsuse põhimõte ja seetõttu tõlgitakse kõik õigusaktid Euroopa Liidu ametlikesse keeltesse. Samuti saavad Euroopa Liidu kodanikud suhelda Euroopa Liidu asutustega oma emakeeles.

Euroopa Komisjoni kirjaliku tõlke peadirektoraadis tõlgiti 2019. aastal ligi kaks miljonit lehekülge, neist eesti keelde 73 565 lehekülge.

Euroopa Liidu asutustes Brüsselis ja Luksemburgis töötab ligi 4000 tõlkijat, kes teevad kirjalikku tõlget, ja 1000 tõlki, kes tõlgivad suuliselt.

2017. aastal õppisid vanemas kooliastmes vähemalt kahte võõrkeelt kõik Luksemburgi õpilased. Prantsusmaal, Rumeenias, Tšehhis, Slovakkias ja Soomes õppis vähemalt kahte võõrkeelt 98–99%, Eestis 96,9% õpilastest. Konkurentsituult populaarseim võõrkeel on inglise keel.